

ПИЛИПЕНКО Сергій Володимирович (псевдоніми: Сергій Сліпий, Плугатар, Книгочій, Слухач та ін.; 10(22). 07. 1891, Київ — 04. 03, за ін. даними — 09. 06. 1934, Харків) — письменник, літературознавець, журналіст, громадський діяч. Чоловік [Т. Кардиналовської](#), батько [А. Гумецької](#) та [М. Бентов-Кардиналовської](#). Після закінчення Першої київської гімназії (1909) продовжив навчання на славістичному відділенні історико-філологічного факультету Університету св. Володимира у Києві (через участь у діяльності партії соціалістів-революціонерів 1912 був відрхований на 3-му курсі). Опісля викладав у Баришпільській вищій початковій школі (нині м. Бориспіль Київської обл.), а згодом — у вчительських семінаріях та жіночих прогімназіях. З початком 1-ї світової війни — на фронті: воюючи в складі 21-го армійського корпусу, П. пройшов усі щаблі від рядового до штабс-капітана, командира батальйону, став особистим дворянином, а за військові звитяги відзначений орденами св. Анни та св. Володимира. У перші дні Лютневої революції брав активну участь у роботі солдатських рад — обирався до полкової, дивізійної та армійської, а також став одним із провідників українського руху в 12-й армії та загалом Північного фронту. У Ризі видавав фронтову г. «Український голос», що підтримувала політику Центральної Ради. Після більшовицького перевороту 1917 П. — комісар 151-го полку і 33-ї дивізії, член есерівської фракції в солдатських комітетах армії та фронту. 1918 повернувся до Києва. Співпрацював із г. «Відродження» та очолював редакцію г. «Народна воля», став членом Центрального комітету Української партії соціалістів-революціонерів. За організацію антигетьманського повстання провів 3 місяці в ув'язненні. На початку 1919 брав участь у підготовці Конгресу трудового народу

України. Після окупації Києва Червоною армією П. публічно зрікся членства в УПСР та в березні 1919 вступив до КП(б)У. Перебуваючи на посаді начальника гарнізону Чернігова, за власною ініціативою сформував партизанський загін, який діяв в районі Київ—Житомир. На короткий термін долучився до складу Дієвої армії УНР. Утім, невдовзі військовий підрозділ, у якому служив П., вийшов із підпорядкування головному отаману [С. Петлюрі](#) та перейшов у розпорядження Центрального комітету Української комуністичної партії (боротьбистів). Наприкінці 1919 П. знову в Києві, редагував г. «Більшовик». Зі зміною ситуації на фронті навесні 1920 командував стрілецькою бригадою Червоної армії. Від червня 1920 — у Київському губревкомі, продовжував журналістську й редакторську роботу в г. «Більшовик». У цей час він зблизився з [Г. Лапчинським](#) та [Є. Касяненком](#) (див. [Касяненки](#)), котрі обґрунтували ідею федералізації українсько-російських відносин як на рівні парторганізацій, так і народного господарства. Через відстоювання позицій «федералістів» на 5-й Всеукраїнській конференції КП(б)У в Харкові 17—22 листопада 1920 П. заарештовано й заборонено пів року обіймати відповідальні посади. 1921 очолив редакцію г. «Селянська біднота» (згодом «Селянська правда»), час від часу виконував обов'язки головного редактора г. «Вісті ВУЦВК», також працював на керівних посадах у видавництві «Книгоспілка», Державному видавництві України (Харків). Чимало уваги приділяв організації літературного процесу. Засновник (1922) і беззмінний керівник Спілки селянських письменників «Плуг», головний редактор однойменного альманаху й один із редакторів ж. «Плужанин» (від 1928 — «Плуг»). Під час літературної дискусії 1925—28 наголошував, що всебічний розвиток української літератури можливий лише за умови як орієнтації на європейське мистецтво, на чому наголошував [Микола Хвильовий](#), так і популяризації української культури серед широких прошарків населення, включно з українізацією пролетаріату. Редакторську й журналістську діяльність поєднував із письменницькою. У цей час у Харкові вийшли друком його книжки байок, поезії і прози, зокрема «Байківниця. Чверть копи байок» (1922), «Євангеліє часу» (1923), «Скалки життя» (1925), «Байки», «Кара», «Рівність» (усі — 1927), «Любовні пригоди. П'ять оповідань» (1927; 1929), «Під Черніговом» (1927; 1929; 1931), «Чабаненко», «Пожежа» (обидві — 1928), «Тисячі в одиницях» (1928; 1929), «Кара. П'ять оповідань», «Коли батько плакав», «Діткам маленьким про Тараса Шевченка», «Дума про джуру», «Острів Драйкройцен (З військового щоденника 1916-1917)» (усі — 1930), «Висмоктав» (1931), «Свині на дубі» (1932), «Анекдоти

старого редактора» (1933). І коли байки й поезії переважно ставали для автора лише формою реалізації певної політичної чи просвітницько-дидактичної мети, то проза, відповідаючи його настанові писати для людей і про людей, ставала взірцем читабельної масової літератури з її фабульністю, динамічністю розгортання сюжету й несподіваністю розв'язки, але при тому з глибоким філософським змістом. 1926 П. як заступник директора організував роботу Інституту літератури імені Т. Шевченка при Народному комісаріаті освіти, 1932—33 був його директором. За безпосередньої участі П. в Інституті почала діяти аспірантура, вели науководослідну роботу, формувався літературний архів установи. 21 липня 1933 П. відраховано з лав партії «за перекручення національної політики партії, ідеологічну нестійкість та примирливе ставлення до буржуазно-націоналістичних елементів, як не більшовика», звільнено з роботи, 29 листопада цього ж року заарештовано, 3 березня 1934 засуджено до розстрілу. Реабілітований 1957. У 1963 в Києві вперше після смерті письменника вийшла його збірка «Байки та оповідання», 2007 у серії «Розстріляне відродження» за упорядкування й з передмовою та примітками Р.

Мельникова видано «Вибрані твори» П., 2018 вийшли друге видання «Вибраних творів» і книжка «Тисячі в одиницях. Вибрані оповідання і байки». У Харкові при університеті міського господарства відкрито музей П. (1995), на колишньому Селянському будинку на Павлівському майдані, № 4, де він мешкав, встановлено меморіальну дошку (1998).

Рекомендована література

1. Гумецька А. Пам'яті С. В. Пилипенка // Нові дні. 1976, січ., лют.;
2. Мукомела О. С. Пилипенко // Знання та праця. 1990. № 1;
3. Про Сергія Пилипенка: Спогади сучасників. К., 1992;
4. Гумецька А. Сергій Пилипенко: письменник і громадський діяч // Український історик. 1999. Т. 36, № 2—4;
5. Мельників Р. «Папаша» червоного ренесансу // Мельників Р. Літературні 1920-ті. Постаті (Нариси, образки, етюди). Х., 2013.

Р. В. Мельників

Бібліографічний опис:

Пилипенко Сергій Володимирович / Р. В. Мельників // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-883594>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).